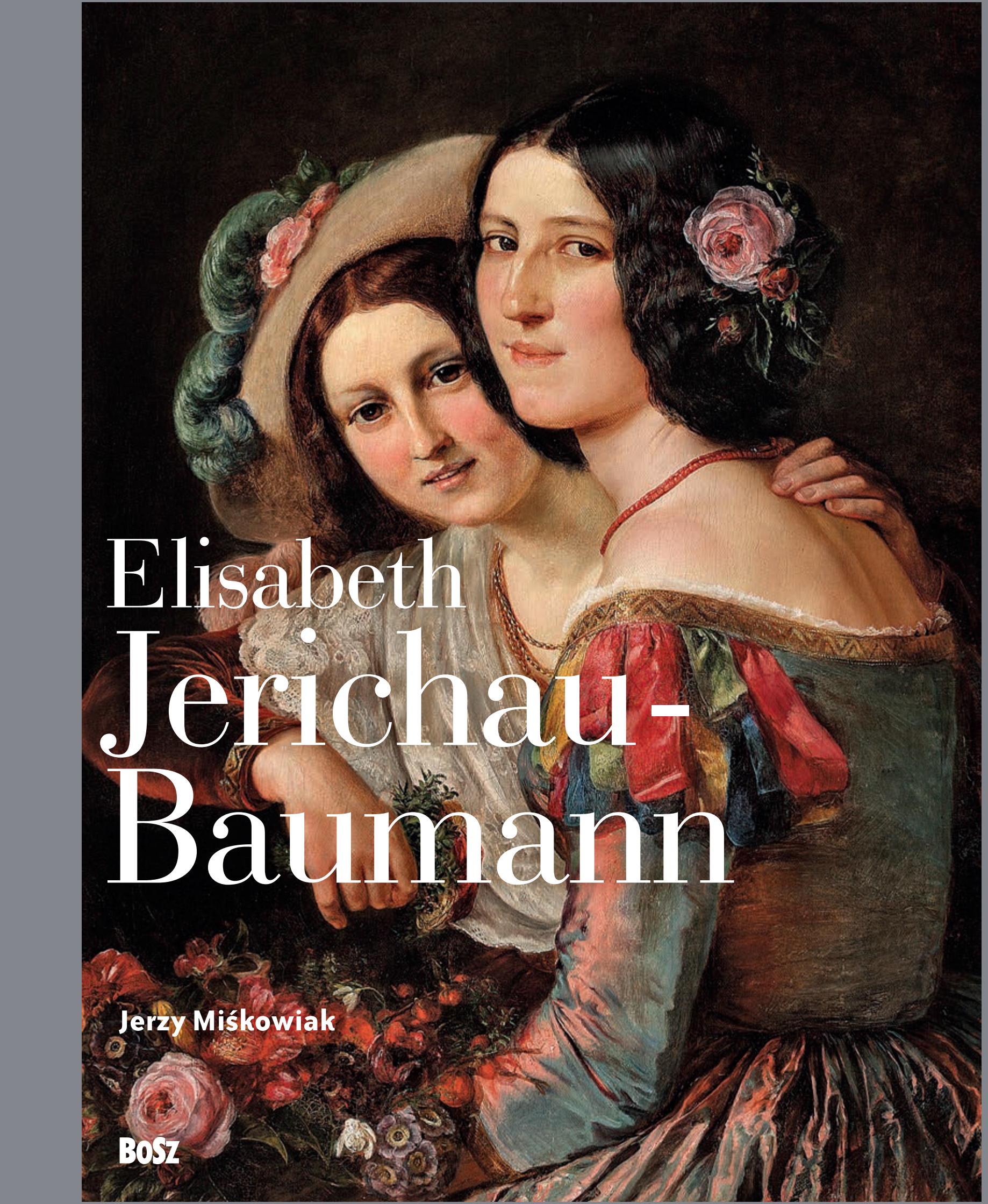

Elisabeth Jerichau- Baumann

Jerzy Miśkowiak

BOSZ

Lech Majewski / Projekt graficzny / [Graphic design](#)

BOSZ

Elisabeth
Jerichau-
Baumann

Jerzy Miśkowiak

Wielu przyczyniło się do powstania tej książki. Moja żona, Bodil, poparła zamiar. Henning Lund, dyrektor wydawnictwa Frydenlund, wyraził zgodę na wykorzystanie materiałów z duńskiej publikacji. Ambasador Polski w Danii Henryka Mościcka-Dendys, ambasador Danii w Polsce Ole Egberg Mikkelsen i dyrektor Duńskiego Instytutu Kultury w Polsce Bogusława Sochańska poparły inicjatywę i pozyskali dla niej polskiego wydawcę Bogdana Szymanika. Flemming Besenbacher, prezes duńskiego browaru Carlsberg, swą przychylnością dla książki nawiązał do tradycji mecenatu nad Elisabeth Jerichau-Baumann ze strony Jacobsenów, założycieli browaru. Duński Dwór Królewski, duńskie i angielskie muzea, Zamek Królewski w Warszawie, znany duński dom aukcyjny Bruuna Rasmussena, prawie wszyscy zawodowi fotografowie i prywatne osoby pozwolili mi nieodpłatnie wykorzystać fotografie obrazów artystki. Peter Nørgaard Larsen, kurator w Państwowym Muzeum Sztuki (Statens Museum for Kunst) w Kopenhadze, użyczył wnikliwych analiz dzieł artystki. Należy im się ogromna wdzięczność.

Many have contributed to this book. My wife, Bodil, applauded the idea. Henning Lund, head of the Frydenlund publishing house, consented to the use of sources from the Danish book. Polish Ambassador to Denmark Henryka Mościcka-Dendys, Danish Ambassador to Poland Ole Egberg Mikkelsen, and head of the Danish Cultural Institute in Poland Bogusława Sochańska supported the initiative and found the Polish publisher – Bogdan Szymanik. With his encouraging interest in the book, Flemming Besenbacher, Chairman of the Carlsberg Group, continued in the tradition of the brewery founders, the Jacobsens, who were Elisabeth Jerichau-Baumann's patrons. The Danish Royal House, Danish and British museums, the Royal Castle in Warsaw, the famous Danish Bruun Rasmussen Auctioneers, almost all professional photographers and private persons allowed me to use their pictures of the artist's paintings free of charge. Peter Nørgaard Larsen, chief curator of the National Gallery of Denmark (Statens Museum for Kunst), gave me access to in-depth analyses of the artist's works. I am very grateful to all of them.

Spis treści / Contents

Przedmowa / Foreword 6

Biografia artystki / Biography of the artist 8

Młodość / Early life 9

Dania drugą ojczyzną / Denmark, second home 11

Rodzina / Family 15

Podróże / Travels 16

Uznanie / Acclaim 17

Podsumowanie / Summary 18

Obrazy / Paintings 19

Rodzina Jerichau / The Jerichau family 20

Monarchowie, książęta i księżniczki / Monarchs, princes and princesses 44

Arystokracja / Aristocracy 57

Obrazy religijne / Religious paintings 68

Obrazy narodowe / National paintings 78

Baśnie i legendy / Tales and legends 94

Patrycjat / Patriciate 106

Dzieci / Children 122

Orient / The Orient 142

Macierzyństwo / Motherhood 164

Lud / Folk 174

Polskie konteksty w twórczości artystki / Polish contexts in the artist's works 222

Bibliografia / Bibliography 232

Wybór europejskich wystaw artystki / Selection of the artist's European exhibitions 236

Przedmowa

Jednym z dni, których nie zapomnę, był 19 września 2018 roku. W sali nr 220 Państwowego Muzeum Sztuki (Statens Museum for Kunst) w Kopenhadze odbyła się promocja mojej duńskiej książki przedstawiającej dorobek artystyczny Elisabeth Jerichau-Baumann – wielce utalentowanej, charyzmatycznej i ekstrawaganckiej polsko-duńskiej artystki malarki z XIX wieku. Muzeum zgromadziło w sali wystawowej wiele jej obrazów, między innymi słynną pracę *Egipska sprzedawczyni garnków z Gizy* (zob. s. 159). Prezentacja duńskiej książki była ukoronowaniem moich wieloletnich poszukiwań dzieł artystki w duńskich i zagranicznych zamkach, pałacach, muzeach, domach aukcyjnych i prywatnych kolekcjach. Rezultatem pracy była książka *Elisabeth Jerichau-Baumann. Nationalromantikkens enfant terrible* (Elisabeth Jerichau-Baumann. Enfant terrible malarstwa narodowo-romantycznego) – pięknie wydana przez wydawnictwo Frydenlund. W Danii artystkę wymienia się teraz w ścisłej czołówce malarzy tzw. złotej epoki (1807–1864).

Elisabeth Jerichau-Baumann tworzyła w całej Europie, do tarła nawet do haremów w Konstantynopolu i piramid w Egipcie. Portretowała monarchów i żebraków, było jej wszędzie pełno, malowała, korzystając z bogatej palety barw. Zaskakiwała otoczenie swoją erudycją, śpiewem, tańcem, umiejętnością gry na fortepianie, aktorstwem, macierzyństwem i biegłym władaniem siedmioma językami. Była bystrą obserwatorką, pisała reportaże do gazet ze swoich podróży, a także książki o swoim życiu, urodziła dziewięcioro dzieci. Przyjaźniła się z pisarzem Hansem Christianem Andersenem i z królową Danii – Luizą. Jednym słowem przerażała swoje otoczenie i wyprzedzała czas!

W Polsce o artystce, skazanej na banicję przez Iwana Paskiewicza, kata powstania listopadowego, powoli zapomniano. Książka zawiera krótką biografię artystki i polskie konteksty jej twórczości oraz prezentuje wybrane prace. Dla lepszej orientacji książkę podzielono na rozdziały. Przeczytamy w nich o rodzinie malarki, narodowych dramatach, miłości do ojczyzny, zobaczymy postaci z różnych warstw społecznych: od monarchów do żebraków, postaci religijne i te ze świata baśni, a także mężczyzn, kobiety i dzieci, których spotkała na swej drodze w Europie i krajach Orientu. Obok reprodukcji, oprócz danych technicznych, zamieszczono opis okoliczności powstania obrazów i związane z nimi anegdoty. Podano także jej najważniejsze wystawy.

Dla mnie – Polaka, który również znalazł swą drugą ojczyznę w Danii – zaszczytem jest możliwość przedstawienia w Polsce części dorobku mojej wspaniałej rodaczki w sto dziesięćdziesiątą rocznicę powstania listopadowego, które odegrało ogromną rolę w jej życiu, i w stulecie reaktywowania stosunków dyplomatycznych między Danią i odrodzoną Polską.

Foreword

19 September 2018 is one of the days that I shall never forget. In its room 220, the National Gallery of Denmark (Statens Museum for Kunst) in Copenhagen organised the promotion of my Danish book presenting the artistic output of Elisabeth Jerichau-Baumann – a very talented, charismatic and extravagant 19th-century Polish-Danish painter. The exhibition room of the museum accommodated a number of her paintings, for example the famous *Egyptian Pottery Seller Near Giza* (see p. 159). The presentation of my Danish book was the crowning achievement of the years of searching for her works in Danish and foreign castles, palaces, museums, auction houses and private collections. The result of my endeavours was the book *Elisabeth Jerichau-Baumann. Nationalromantikkens enfant terrible* (Elisabeth Jerichau-Baumann. Enfant Terrible of National Romantic Painting) – beautifully published by the Frydenlund publishing house. Presently in Denmark, the artist is numbered among the top painters of the so-called Danish Golden Age (1807–1864).

Elisabeth Jerichau-Baumann painted all over Europe, and even managed to reach Constantinople harems and Egyptian pyramids. She was everywhere, portrayed monarchs and beggars, painted using a wide range of colours. She took her environment by surprise with her erudition, singing, dancing, piano skills, acting, mothering, and fluency in seven languages. She was a keen observer; wrote reportages of her journeys for newspapers as well as books about her life; she gave birth to nine children. She was friends with writer Hans Christian Andersen and Queen Louise of Denmark. She simply outdistanced the people around her and was ahead of her time! In Poland, the artist faded into oblivion forced to escape by Ivan Paskevich, the bane of the November Uprising.

The book contains a short biography of the artist and Polish contexts of her art, as well as a selection of her works. For the sake of better orientation, the book is divided into chapters. They will tell you more about the artist's family, national tragedies, love for her homeland; you will also meet people from all walks of life: from monarchs to beggars, saints and mythical figures, as well as men, women and children that she came across along the way in Europe and the Orient. Next to the reproductions, apart from technical data, I described how the paintings came to be and any related anecdotes. The most important exhibitions are listed as well. For me, a Pole who has also found his second home in Denmark, it is an honour to present part of the heritage of my great compatriot on the 190th anniversary of the November Uprising, which had a huge effect on her life, and on the centennial of the restoration of diplomatic relations between Denmark and the reborn Poland.

1. Autoportret artystki

b.d., olej, 86 x 55 cm.

Pokazany w 1845 roku na Wystawie Sztuk Pięknych w Warszawie w salach Szkoły Malarstwa na Krakowskim Przedmieściu

1. Self-Portrait of the

Artist, n.d., oil, 86 x 55 cm.

Shown in 1845 at the Fine Arts Exhibition in Warsaw at the School of Painting in Krakowskie Przedmieście

Jens Adolf Jerichau (1816–1883), rzeźbiarz, mąż artystki

Urodził się w Assens, był jednym z największych duńskich rzeźbiarzy. Król Danii Chrystian VIII pomógł mu zdobywać szlify u światowej sławy duńskiego rzeźbiarza Bertela Thorvaldsena w Rzymie i zamówił u niego fryzową dekorację gabinetu swej żony Karoliny Amelii w zamku Christiansborg. W 1847 roku Jerichau zdobył Medal Thorvaldsena za swój sławny posąg *Herkules i Hebe*. Kopię posągu król polecił wykuć w marmurze i umieścić na reprezentacyjnych schodach w zamku Christiansborg. Jerichau pokazał też swój talent w rzeźbach *Łowca leoparda*, *Anioł pokoju* oraz *Adam i Ewa*, za którą w 1849 roku uzyskał członkostwo Akademii Sztuk Pięknych. W tym samym roku został profesorem akademii, a w latach 1857–1867 pełnił funkcję jej dyrektora. Jego większe prace to posąg *David* przed katedrą w Kopenhadze i posąg sławnego duńskiego naukowca Hansa Christiana Ørsted. Oczekiwano, że będzie następcą Thorvaldsena. Całe jego życie było niestety obciążone powracającą depresją. Pomimo choroby i licznych romansów żona ceniła go i darzyła miłością.

Jens Adolf Jerichau (1816–1883), sculptor, the artist's husband

Born in Assens, he was one of the most accomplished Danish sculptors. King of Denmark Christian VIII helped him learn from the world-renowned Danish sculptor Bertel Thorvaldsen in Rome and commissioned him to make frieze decorations for the study of his wife Caroline Amalie in the Christiansborg Palace. In 1847, Jerichau was presented with the Thorvaldsen Medal for his famous statue *Hercules and Hebe*. The king ordered a marble copy of the statue and placed it at the main stairs in the Christiansborg Palace. Jerichau also demonstrated his talent in the sculptures *The Panther Hunter*, *The Angel of Peace* and *Adam and Eve After the Fall of Man*, for which he was granted membership in the Academy of Fine Arts in 1849. In the same year, he became a professor at the academy, and between 1857–1867, he was its headmaster. His larger pieces include *David* in front of the Copenhagen cathedral and a statue of the famous Danish scientist Hans Christian Ørsted. He was expected to be the next Thorvaldsen. Alas, throughout his entire life, he struggled with recurrent depression. Despite the condition and a number of affairs, his wife valued and loved him.

8. Elisabeth Jerichau-
Baumann w swoim atelier,
1861-1862

8. Elisabeth Jerichau-
Baumann in Her Atelier,
1861-1862

9. Jens Adolf Jerichau,
1846, olej, 60 x 48 cm,
sygnowany

9. Jens Adolf Jerichau,
1846, oil, 60 x 48 cm,
signed

Marie, Agnete, Louise i Sophie – córki artystki

Trzy dziewczynki podziwiają nowo narodzone dziecko. Najstarsza ucisza te młodsze. Lalka, którą bawiły się dotąd, leży rozbita na podłodze. W liście do przyjaciela dumna artystka pisze: „Może pan zgadnie, że nasza mała córka, przedmiot matczynej opieki, stała się także centrum tego małego obrazu z dziecięcego pokoju. [...] Moje malowidło przedstawia śpiące niemowlę w miękkiej kołysce, otoczone przez małe ciekawskie siostry, obraz z refleksem słońca. Obraz jest mały i delikatnie namalowany, tak jak jego bohaterka” [b, s. llll]. To malutka Sophie leży w kołysce otoczona przez dziewięcioletnią Marie, sześciioletnią Agnete i trzyletnią Louise.

Marie, Agnete, Louise and Sophie – the artist's daughters

Three girls admire a newborn baby. The oldest one hushes the younger ones. A doll they used to play with now lies broken on the floor. In a letter to a friend, the proud artist wrote: "You may have guessed that our little daughter, the object of motherly care, is also in the heart of this small painting of a children's room. [...] My work presents a sleeping baby in a soft cradle, surrounded by her little curious sisters; a painting with sun reflexes. The painting is small, with gentle brush strokes, like its subject" [b, p. llll]. Baby Sophie lies in the cradle surrounded by nine-year-old Marie, six-year-old Agnete and three-year-old Louise.

**20. Tylko patrzeć,
nie ruszać,** 1859,
olej, 41 x 44 cm, podwójnie
sygnowany

20. The Darling Baby, 1859,
oil, 41 x 44 cm, signed twice

21. Agnete, 1861,
olej, 48 x 42 cm.
Agnete wzięła dla zabawy
łaskę, płaszcz i kapelusz
tatusia

21. Agnete, 1861,
oil, 48 x 42 cm.
To look funny, Agnete took her
dad's cane, coat and hat

22. Agnete, 1862,
olej, 51 x 47 cm

22. Agnete, 1862,
oil, 51 x 47 cm

23. Agnete,
b.d., olej, 42 x 52 cm

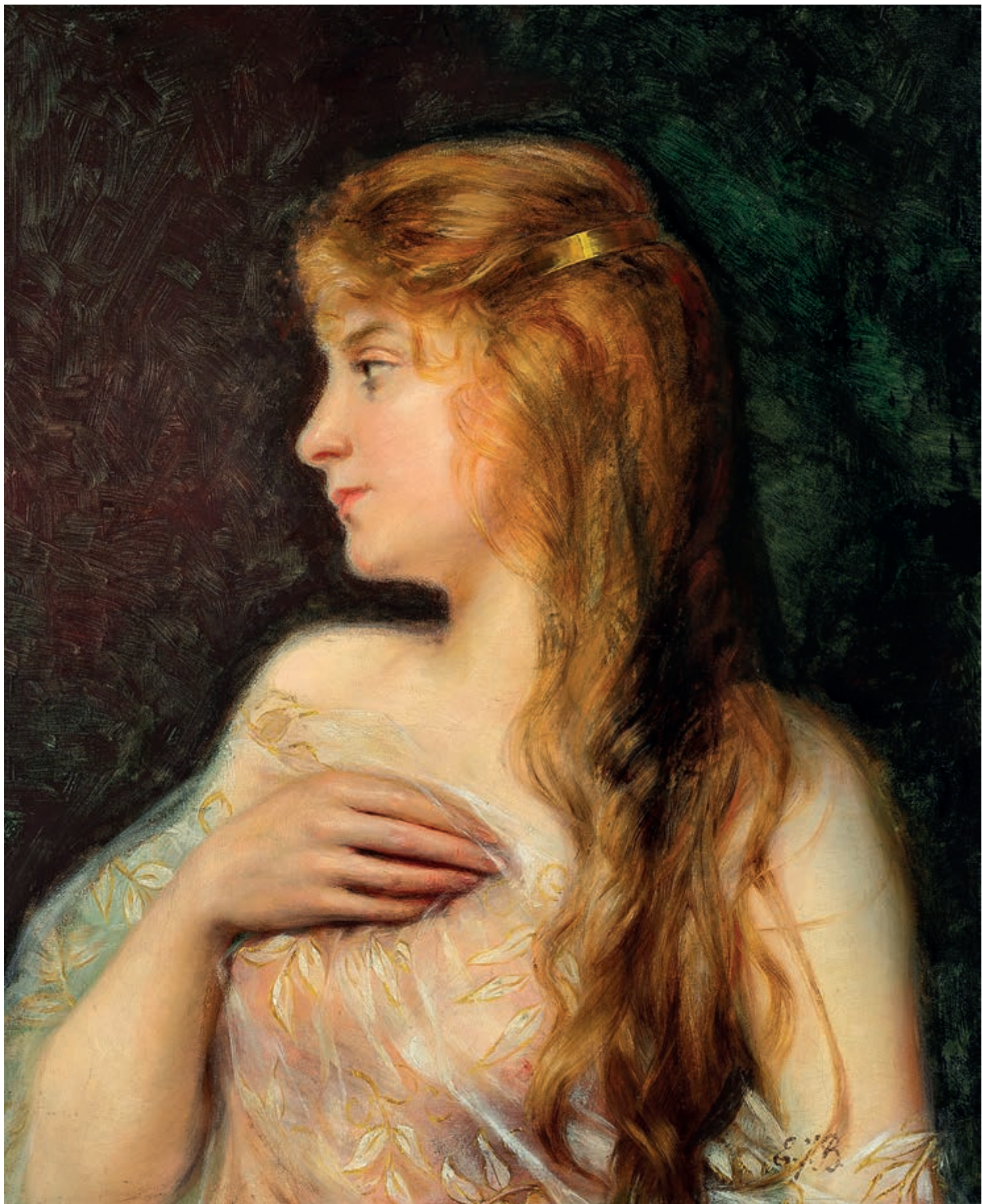
23. Agnete,
n.d., oil, 42 x 52 cm

29. Sophie czyta pamiętnik,
1873, olej, 50 x 42 cm,
sygnowany

29. Sophie Reading a Diary,
1873, oil, 50 x 42 cm, signed

30. Sophie, ok. 1873, olej,
31 x 25 cm, sygnowany

30. Sophie, ca. 1873, oil,
31 x 25 cm, signed

Monarchowie, książęta i księżniczki

Duńska dynastia królewska Oldenburg

Nazwa Oldenburg pochodzi od Aldenburga, co oznacza ‘stary gród’. Pierwszym duńskim królem z tej dynastii był Chrystian I, który wstąpił na duński tron w 1448 roku i był też królem Norwegii i Szwecji oraz księciem Szlezwiku i Holsztynu. Ostatni król z dynastii, Fryderyk VII, zmarł bezdzietnie w 1863 roku.

Pisarz Hans Christian Andersen polecił Elisabeth Jerichau-Baumann królowej. W 1852 roku artystka wręczyła ten portret królowej Wiktorii na prywatnej audiencji w pałacu Buckingham w Londynie [18, s. 5]. Po śmierci królowej Wiktorii portret zwrócono Danii i pokazano go w 1893 roku w Kopenhadze. Artystka namalowała aż trzy portrety monarchini. Nieznane jest miejsce przechowywania dwóch pozostałych obrazów.

Duńska złota epoka

W Danii lata 1807–1864 nazywa się „duńską złotą epoką”. To okres między klęskami. W 1807 roku Kopenhaga została zbombardowana przez angielską flotę, w 1813 roku miało miejsce bankructwo finansowe Danii, a w 1814, po klęsce Napoleona, Dania straciła Norwegię. Wydawałoby się, że klęska państwa duńskiego spowoduje upadek kultury i nauki. Stało się odwrotnie. W Danii pojawili się tacy artyści jak: rzeźbiarze Bertel Thorvaldsen i Jens Adolf Jerichau, pisarz Hans Christian Andersen, kompozytorzy Christoph Ernst Friedrich Weyse i Johann Peter Hartmann, choreograf August Bournonville, filozof Søren Kierkegaard, fizyk Hans Christian Ørsted, poeci Adam Oehlenschläger i Nikolai Frederik Severin Grundtvig oraz malarze Christoffer Wilhelm Eckersberg i Christen Købke. Ostatnio do czołówki malarzy złotej epoki na trzecim miejscu dolicza się Elisabeth Jerichau-Baumann. Okres „duńskiej złotej epoki” zamknęła wojna z Niemcami w 1864 roku, kiedy to Dania straciła Szlezwik i Holsztyn.

Monarchs, princes and princesses

The danish royal House of Oldenburg

The name Oldenburg comes from Aldenburg, meaning “an old settlement”. The first Danish king of that house was Christian I, who ascended to the throne in 1448 and was also King of Norway and Sweden and Prince of Schleswig and Holstein. The last king of the house, Frederick VII, died childless in 1863.

Writer Hans Christian Andersen commended Elisabeth Jerichau-Baumann to the queen. In 1852, the artist gave this portrait to Queen Victoria at a private audience in Buckingham Palace in London [18, p. 5]. After Queen Victoria's death, the portrait was brought back to Denmark and exhibited in 1893 in Copenhagen. The artist painted three portraits of the monarch. The location of the other two paintings is unknown.

Danish Golden Age

In Denmark, the period between 1807–1864 is referred to as the Danish Golden Age. It is a time between calamities. In 1807, Copenhagen was bombarded by the English fleet, in 1813, Denmark suffered from state bankruptcy, whereas in 1814, after Napoleon's loss, Denmark lost Norway. It would seem that the defeat of the Danish state would result in a downfall of culture and academia. The opposite happened. Denmark was the cradle of such artists as: sculptors Bertel Thorvaldsen and Jens Adolf Jerichau, writer Hans Christian Andersen, composers Christoph Ernst Friedrich Weyse and Johann Peter Hartmann, choreographer August Bournonville, philosopher Søren Kierkegaard, physicist Hans Christian Ørsted, poets Adam Oehlenschläger and Nikolai Frederik Severin Grundtvig and painters Christoffer Wilhelm Eckersberg and Christen Købke. Recently, Elisabeth Jerichau-Baumann has been named as number three best painter of the Golden Age. The Danish Golden Age ended when the war with Germany broke out in 1864 and Denmark lost Schleswig and Holstein.

**37. Królowa Karolina
Amelia (1796–1881)**, 1851,
olej, 132 x 105 cm

**37. Queen Caroline Amalie
(1796–1881)**, 1851, oil,
132 x 105 cm

Duńska dynastia królewska Glücksburg

Nazwa dynastii pochodzi od zamku Glücksburg w Szlezwiku. Rodzina ta jest boczną linią dynastii Oldenburg. Z powodu bezdzietności ostatniego oldenburgskiego króla Fryderyka VII książę Chrystian z Glücksburga, prawnuk oldenburgskiego króla, został następcą tronu. Tak stanowił w 1852 roku Drugi Protokół Londyński podpisany przez Wielką Brytanię, Francję, Rosję, Prusy i Austrię.

Królowa Danii Luiza

Przed ślubem z późniejszym królem Chrystianem IX była księżniczką Hesji-Kassel. Nazywano ją teściową Europy, bo czworo z jej sześciorga dzieci zasiadło na tronach Wielkiej Brytanii, Rosji, Grecji i Danii, piąte – córka Thyra, była pretendentką do tronu w Hanowerze, a szóste – syn Waldemar, odrzucił wybór na króla Bułgarii. Elisabeth Jerichau-Baumann była bliską przyjaciółką królowej i prowadziła z nią intensywną i intymną korespondencję. Królowa, powierzając artystce namalowanie portretu, powiedziała: „Nikt nie zna mnie bardziej niż Wy, dlatego Was wybrałam” [b, s. 227]. Pracę nad portretem przerwała śmierć artystki w 1881 roku i oczy królowej domalowała córka Elisabeth – Agnete.

The Danish royal House of Glücksburg

The name of the house comes from the Glücksburg castle in Schleswig. The family is a branch of the House of Oldenburg. The last Oldenburg king, Frederick VII, died childless, therefore, Prince Christian, the House of Glücksburg, a great-grandson of the Oldenburg king, took the throne. It was proclaimed in the second London Protocol from 1852 signed by the United Kingdom, France, Russia, Prussia and Austria.

Queen Louise of Denmark

Before she married future King Christian IX, she was Princess of Hesse-Kassel. She was referred to as the mother-in-law of Europe, because four out of six of her children took the thrones in the United Kingdom, Russia, Greece and Denmark, the fifth one, daughter Thyra, was pretender to the throne of Hanover, and the sixth one, son Valdemar, rejected the throne of Bulgaria, which he was offered. Elisabeth Jerichau-Baumann was a close friend to the queen and they exchanged regular intimate letters. When requesting a portrait from the artist, the queen said: "Nobody knows me better than you, so I chose you" [b, p. 227]. The work was interrupted by the artist's death in 1881, and the queen's eyes were painted already by Elisabeth's daughter Agnete.

40. Księżniczki Aleksandra i Dagmara, 1856, olej, 95 x 81 cm

40. Princesses Alexandra and Dagmar, 1856, oil, 95 x 81 cm

**Dzieci króla Chrystiana IX (1818–1906)
i królowej Luizy (1817–1898):
Aleksandra (1844–1925),
Dagmara (1847–1928), Thyra (1853–1933),
Fryderyk (1843–1912) i Waldemar (1858–1939)**

Księżniczki Aleksandra i Dagmara

Dwunastoletnia Aleksandra i dziewięcioletnia Dagmara były córkami króla Chrystiana IX i królowej Luizy. Król nazywał tę pierwszą mądrą, a drugą – piękną. Aleksandra została później królową Wielkiej Brytanii, a Dagmara, jako Maria Fiodorowna, carycą Rosji.

**Children of King Christian IX (1818–1906)
and Queen Louise (1817–1898):
Alexandra (1844–1925), Dagmar (1847–1928),
Thyra (1853–1933), Frederick (1843–1912)
and Valdemar (1858–1939)**

Princesses Alexandra and Dagmar

12-year-old Alexandra and nine-year-old Dagmar were daughters of King Christian IX and Queen Louise. The king called the former one clever and the latter – beautiful. Alexandra was later Queen of the United Kingdom, and Dagmar, as Maria Feodorovna, Empress of Russia.

41. Królowa Danii Luiza,
1881, olej, 238 x 144 cm,
sygnowany

41. Queen Louise of
Denmark, 1881,
oil, 238 x 144 cm, signed

Obrazy narodowe

Polska

Tłem obrazów jest powstanie listopadowe (1830–1831) i powstanie styczniowe (1863–1864) przeciw Rosjanom. Polska, jedno z mocarstw europejskich w XVI i XVII wieku, została w 1795 roku podzielona pomiędzy Rosję, Prusy i Austrię. Za Napoleona Bonaparte Polska została częściowo wskrzeszona jako Księstwo Warszawskie, a na mocy traktatu wiedeńskiego z 1815 roku autokratyczny car rosyjski Aleksander I został konstytucyjnym królem w Królestwie Polskim. Jego następcą od 1825 roku był Mikołaj I, który już nie szanował konstytucji i przyczynił się do wybuchu powstania listopadowego. Zostało ono utopione we krwi przez Rosjan pod dowództwem księcia Iwana Paskiewicza. Artystka, jako dwunastolatka, była świadkiem tych zdarzeń. Powstańcze wspomnienia zinterpretowała artystycznie w 1844 roku w dwóch dyplomowych obrazach namalowanych w Szkole Malarskiej w Düsseldorfie: *Polka uciekająca z dziećmi ze zniszczonego domu* oraz *Polska chłopska rodzina na zgliszczach spalonego domu*. Artystka wspomina: „W młodości namalowałam dwa polskie obrazy, które spowodowały, że ukarano mnie swego rodzaju wygnaniem, ponieważ książe Paskiewicz, namiestnik cara w Polsce, na wiadomość, że chcę przyjechać do domu z Düsseldorfu, gdzie te obrazy zostały wykonane, powiedział do mego ojca: »Twoja córka nie miała jeszcze chłosty, dostanie ją teraz!«” [8, s. 6-7]. To był ten sam Paskiewicz, który ukradł do swojej posiadłości w Homlu na Białorusi posąg księcia Józefa Poniatowskiego dłuta Bertela Thorvaldsena. Posąg ten, po układzie zawartym z bolszewicką Rosją w Rydze w 1921 roku, wrócił do Warszawy.

Matka Polska

Aktualny szkic przedstawia ojczyznę artystki, Polskę, która w 1795 roku została wymazana z mapy Europy! Widzimy zmartwioną, odzianą w szaty w kolorach polskiej biało-czerwonej flagi wieśniaczkę – zniewoloną ojczyznę. Orzeł, godło Polski, pozbawiony już miejscami piór, pyta, co dalej, gotowy do ponownego lotu. Na niebie czarne chmury, ale i światło (nadzieja) na horyzoncie. Kosa i snop zboża (żniwa) – symbole śmierci (*finis Poloniae*) lub sądu ostatecznego niosącego zbawienie lub przekleństwo. Czas leci nieubłaganie, niczym woda z przewróconej amfory. Artystka prawdopodobnie nie zdobyła sponsora lub po prostu zabrakło jej czasu na ukończenie dzieła. A może gdzieś jednak znajduje się ukończony obraz?

National paintings

Poland

The context for the paintings was the November Uprising (1830–1831) and the January Uprising (1863–1864) against the Russians. A European power in the 16th and 17th centuries, Poland was partitioned by Russia, Prussia and Austria in 1795. During the reign of Napoleon Bonaparte, Poland was partly reborn as the Duchy of Warsaw, and by virtue of the 1815 Treaty of Vienna, the autocratic Emperor of Russia, Alexander I became the constitutional king of the Kingdom of Poland. In 1825, he was succeeded by Nicholas I, who disregarded the constitution and contributed to the outbreak of the November Uprising. It was drowned in blood by the Russians commanded by Prince Ivan Paskevich. As a 12-year-old, the artist was witness to those events. She interpreted her insurgent memories in 1844 in two diploma paintings created in the Düsseldorf School of Painting: *Polish Woman with Her Children Escaping from a Ruined House* and *Polish Peasant Family at the Ruins of Their Burnt House*. The artist recalled: “When I was young, I painted two Polish scenes for which I was punished with a kind of banishment, because Prince Paskevich, the emperor’s viceroy of Poland, heard I wanted to return home from Düsseldorf, where the paintings emerged, and he said to my father: ‘Your daughter has not been flogged yet, she will be now!’” [8, pp. 6-7]. This was the same Paskevich who stole the monument to Prince Józef Poniatowski by Bertel Thorvaldsen for his estate in Gomel, Belarus. After the 1921 Treaty of Riga with Bolshevik Russia, the monument returned to Warsaw.

Viva Polonia

This sketch presents the artist's homeland, Poland, which was erased from the map of Europe in 1795! It is a concerned village girl – the enslaved homeland – wearing the colours of the Polish flag, white and red. An eagle, the emblem of Poland, without some of its feathers, asks what comes next, ready to fly again. The sky is covered with dark clouds, but there is light (hope) on the horizon. A scythe and a grain sheaf (harvest) symbolise death (*finis Poloniae*) or Judgement Day bringing salvation or condemnation. Time passes relentlessly, like water from the knocked down amphora. The artist probably failed to find a sponsor or simply lacked the time to complete this work. Or perhaps there is a finished version somewhere else?

78. Matka Polska, 1857,
szkic, olej, 42 x 32 cm

78. Viva Polonia, 1857,
sketch, oil, 42 x 32 cm

Dania

Matka Dania – Alegoria

W 1851 roku artystka namalowała obraz, który stał się niezwykle popularny w Danii.

Obraz przedstawia dumną Danię po zwycięstwie nad Niemcami w największej w jej historii bitwie pod Isted w 1850 roku. Dania przedstawiona jest jako walkiria, która broni swój kraj. Kobieta niesie duńską flagę Dannebrog, ma klejnoty wikingów na czole, szyi i lewym ramieniu, a w ręku wiekowy miecz. Obraz był kopiowany na pudełkach czekolady, zapalek itd. Kobiety z północnego Szlezewiku, anektowanego przez Niemcy po wojnie w 1864 roku, przypinały ten motyw do sukni, gdy odwiedzały Kopenhagę. Jako kuzioł wyrabiano w Danii zestaw sreber z tym motywem. Był on bardzo popularny w czasie pierwszej i drugiej wojny światowej.

Matka Dania

Obraz wystawiony w 1851 roku w Charlottenborgu. Odziedziczony w 1880 roku przez właściciela browaru Carlsberg i mecenasa sztuki, Carla Jacobsena, po teściu, kupcu Conradzie Stegmannie. Carl Jacobsen był tak zachwycony obrazem, że zawiesił go w kancelarii browaru.

Denmark

Mother Denmark – allegory

In 1851, the artist painted a scene that became incredibly popular in Denmark.

It depicts proud Denmark after its victory over Germany in the greatest ever Danish battle of Isted in 1850. Denmark is presented as a Valkyrie defending her country. The woman carries the Danish flag, the Dannebrog, has Viking jewels on her forehead, neck and left arm, and holds an ancient sword in her hand. The image was reproduced on chocolate and match boxes, etc. Women from Schleswig, annexed by Germany after the war in 1864, pinned the portrait to their dresses when visiting Copenhagen. Interestingly enough, there was a Danish silver set with this motif. It was very popular during World War I and II.

Mother Denmark

In 1851, the painting was exhibited in Charlottenborg. In 1880, it was inherited by the Carlsberg brewery owner and art patron, Carl Jacobsen, from his father-in-law, merchant Conrad Stegmann. Carl Jacobsen was so delighted with the painting that he hung it in the brewery office.

85. Matka Dania, 1851,
olej, 149 x 119 cm,
sygnowany

85. Mother Denmark, 1851,
oil, 149 x 119 cm, signed

95. Syrenka, b.d.,
olej, 97 x 130 cm

95. Mermaid, n.d.,
oil, 97 x 130 cm

96. Syrenka, 1862,
olej, 95 x 135 cm, sygnowany

96. Mermaid, 1862,
oil, 95 x 135 cm, signed

97. Syrenka, 1873,
olej, 96 x 126 cm, sygnowany.
Obraz zakupiony w 1877 roku
za równowartość 1,2 kg złota
przez właściciela browaru
Carlsberg i mecenas sztuki
Carla Jacobsena bezpośrednio
u artystki

97. Mermaid, 1873,
oil, 96 x 126 cm, signed.
The painting was purchased in
1877 directly from the artist
for an equivalent of 1.2 kg of
gold by the owner of the
Carlsberg brewery and art
patron Carl Jacobsen

Dzieło jest jednym z trzech portretów Nazlı namalowanych w haremie w 1869 roku. Artystka zatrzymała ten obraz dla siebie. Jest on datowany na 1875 rok – może pracowała nad nim tak długo albo nonszalancko datowała dzieła, co jej często wytykano. Drugi obraz otrzymała księżniczka Aleksandra, a trzeci sama Nazlı. Dwa portrety Nazlı zostały wystawione w londyńskiej New Bond Street Gallery w 1871 roku i wywołały entuzjazm. „The Art Journal” pisał, że obraz: „jest prawdziwym studium z życia orientalnego. Wszystkie próby improwizacji piękna haremu przez malarzy i poetów były dalekie od prawdy” [20, s. 165]. W 1876 roku obraz wystawiono w Charlottenborgu. Sułtan Brunei kupił go w 1986 roku za prawie 300 000 złotych, ale gdy sułtanat wprowadził szariat, musiał się płótna pozbyć. Nazlı nie była przyzwoicie ubrana! Cena obrazu na aukcji w Paryżu w 2014 roku wyniosła 32 500 euro. Księżniczka Nazlı (1853–1913) była córką Mustafy Fazıl Paszy, brata wicekróla Egiptu, Isma’ila. Dziewczyna była bardzo wykształcona i otwarta na zachodnie wpływy. Została sportretowana w swojej sypialni obitej niebieskim aksamitem, gdzie niebieska lampa rozpraszała łagodne światło... Przy drzwiach czuwała czarna niewolnica, Lalla, czuwała jak pies, oddana i wierna. Nazlı miała pięć niewolnic, jej matka – aż 175! W podziękowaniu za pozowanie do obrazu Nazlı otrzymała miniaturkę duńskiej księżniczki Aleksandry, późniejszej królowej Wielkiej Brytanii. Artystka opisuje chwilę, kiedy malowidło było prawie gotowe: „Nastąpiła zupełna cisza... Nagle rozlega się za mną głębokie westchnienie. [...] Spostrzegam matkę księżniczki, która patrzy na obraz i potem zakrywając swe oczy ręką, wybiega z pokoju, skarżąc się: »Ta obca ukradła oczy i ducha mojej córki« [...] Wróciła jednak z wieloma innymi damami. Było ich coraz, coraz więcej. [...] Skończyło się wszystko dobrze. Sztuka zwyciężyła nad zabobonem” [8, s. 25]. Elisabeth pokazała w haremie wiele swoich malowideł. „Po raz pierwszy zobaczyły te śliczne haremowe oczy artystyczną imitację ludzkiej twarzy. Rezultatem był naiwny, niepowstrzymany, bezgraniczny zachwyt... Jedną próbowała chwycić malowaną złotą ozdobę, drugą dotknąć jedwabnej sukni z portretu księżniczki Walii” [8, s. 23].

The work is one of three portraits of Princess Nazlı painted in the harem in 1869. The artist kept this one for herself. It is dated 1875 – maybe it took her this long or she dated her paintings negligently, which she was often accused of. Another painting was given to Princess Alexandra, and the third one to Nazlı. Two portraits of Nazlı were exhibited at the New Bond Street Gallery in London in 1871 and were received with enthusiasm. According to “The Art Journal”, the painting: “declares itself at once a veritable study from Oriental life. All attempts at the improvisation of Harem beauty by painters and poets have been very wide of truth” [20, p. 165]. In 1876, the painting was exhibited in Charlottenborg. The Sultan of Brunei purchased it in 1986 for almost 300,000 złoty, but when the Sultanate introduced Sharia law, he had to get rid of the canvas. After all, Nazlı had hardly any clothes on! At an auction in Paris in 2014, the painting was sold for 32,500 Euro. Princess Nazlı (1853–1913) was the daughter of Mustafa Fazıl Pasha, brother of Isma’il, an Egyptian viceroy. The girl received a good education and was open to Western trends. She was portrayed in her bedroom padded with blue satin, with a blue lamp casting scattered, subdued light... By the door, a black slave girl, named Lalla, waited like a dog, loyal and faithful. Nazlı had five slave girls, whereas her mother – as many as 175! As a thank-you gift for posing, Nazlı received a miniature of Danish Princess Alexandra, future Queen of the United Kingdom. The artist described the moment when the painting was nearly finished: “There was complete silence... All of a sudden, I heard a deep sigh behind me. [...] I saw that the princess' mother looked at the painting, covered her eyes with her hand and dashed out of the room, complaining: ‘The foreigner stole my daughter's eyes and spirit.’ [...] But then she returned with many other ladies. There were more and more of them. [...] It all ended up good. The art defeated the superstition” [8, p. 25]. Elisabeth presented a number of her paintings in the harem. “For the first time, the pretty eyes of the harem saw an artistic imitation of a human face. It resulted in naive, uncontrollable, infinite admiration... One of them tried to grab a painted gold ornament, another to touch the velvet dress from the painting of Princess of Wales” [8, p. 23].

157. Księżniczka Nazli z haremu, 1875,
olej, 132 x 158 cm,
sygnowany

157. The Favourite of the Harem, 1875,
oil, 132 x 158 cm, signed

Egipska sprzedawczyni garnków z Gizy

W 1881 roku obraz pokazano w Mediolanie na Narodowej Wystawie Sztuk Pięknych (Esposizione Nazionale di Belle Arti) jako *Faworyta zmarłego sułtana Abdülaziza* (*La Favorita el defanto Sultano Abdul Aziz*). Sułtan ten rządził Imperium Osmańskim w latach 1861–1876. Nie można wykluczyć, że artystka spotkała ulubienicę sułtana w Konstantynopolu i przedstawiła ją jako sprzedawczynię garnków w Egipcie. Tytuł miał być pewnie magnesem przyciągającym tłumy na wystawę. I tak się stało! Obraz sprzedano już w 1879 roku za równowartość 1,4 kg złota. Notatka z aukcji w 1883 roku wykazuje sprzedaż Idzie Suhr z majątku Petersgaard. Tam, w pokoju gościnnym, w którym nocowało paru królów duńskich, obraz wisiał nad łóżem z baldachimem. W 1977 roku kupił go hrabia Ludwig Reventlow z Hamburga. W 1996 roku chciano sprzedać dzieło za 600 000 złotych. Obraz wrócił wówczas do Danii i przez dwadzieścia lat był własnością Birgit Pouplier, autorki książki o Elisabeth Jerichau-Baumann, *Lisinka* (wydanej także w Polsce). Za moim pośrednictwem dzieło zostało zakupione przez Państwowe Muzeum Sztuki w Kopenhadze (Statens Museum for Kunst). Duński krytyk sztuki i kurator w Państwowym Muzeum Sztuki, Peter Nørgaard Larsen, uważa go za absolutne arcydzieło Elisabeth Jerichau-Baumann i zalicza obraz do dziesiątki najlepszych posiadanych przez muzeum: „Jest niesiony przez zmysłowość i kolorystyczną śmiałość nietypową dla duńskiej sztuki w tym okresie; równocześnie wolny jest od przesadnego etnocentryzmu i »podglądactwa«, które charakteryzowały większość współczesnego międzynarodowego salonowego orientalizmu. Szczególne wrażenie wywierają wyniosłe tło egipskiej sprzedawczyni, nagość pod cienkim jedwabiem, egzotyczna biżuteria i tkaniny razem z mrocznym tłem wnętrza. Jej bezpośrednie spojrzenie pełne zagęszczonej i intensywnej zmysłowości nadal przyciąga i z pewnością oddziaływało równie skutecznie i pociągająco na próbujących negocjować nagość i pożądanie w latach 70. XIX w.” [12]. Sławny kompozytor i pianista Anton Rubinstein (1829–1894) mówił: „Jej obrazy interesują mnie, bo dają mi możliwość grzeszenia” [6, s. 222].

Egyptian Pottery Seller near Giza

In 1881, the painting was presented in Milan at the National Fine Arts Exhibition (Esposizione Nazionale di Belle Arti) as *Favourite of Late Sultan Abdülaziz* (*La Favorita el defanto Sultano Abdul Aziz*). The sultan reigned over the Ottoman Empire between 1861–1876. It is probable that the artist met the sultan's favourite in Constantinople and depicted her as a pottery seller in Egypt. The title was most likely meant to attract crowds to the show. And it did! The painting was sold already in 1879 for an equivalent of 1.4 kg of gold. A note from an auction in 1883 mentions Ida Suhr from the Petersgaard estate as the buyer. There, in the guest room, where several Danish kings stayed overnight, the painting was hung above a canopy bed. In 1977, it was acquired by Count Ludwig Reventlow from Hamburg. In 1996, an attempt was made to sell the canvas for 600,000 złoty. Then, the painting returned to Denmark and for 20 years was the property of Birgit Pouplier, the author of the book about Elisabeth Jerichau-Baumann, *Lisinka*. With my assistance, the painting was purchased by the National Gallery of Denmark in Copenhagen (Statens Museum for Kunst). The Danish art critic and curator of the National Gallery of Denmark, Peter Nørgaard Larsen, considers it Elisabeth Jerichau-Baumann's ultimate masterpiece and lists it among the top ten paintings in the museum: "It is driven by sensuality and colour boldness unusual for Danish art in that period; it is also free of excessive ethnocentrism and 'peeping', which were the characteristics of most of the contemporary international sophisticated Orientalism. Especially noteworthy are the Egyptian seller's elevated womb, nudity under thin silk, exotic jewellery and fabrics, as well as the darkness of the interior. Her direct look filled with thick, intense sensuality still catches the eye and must have worked equally magnetically to those trying to deny nudity and desire in the 1870s." [12] Famous composer and pianist Anton Rubinstein (1829–1894) said: "I find her paintings interesting because they are an opportunity to sin" [6, p. 222].

1b8. Dama z haremu z dzieckiem i niańką, b.d., olej, 61 x 79 cm, sygnowany

1b8. Harem Lady with a Child and a Babysitter, n.d., oil, 61 x 79 cm, signed

1b9. Egipska sprzedawczyni
garnków z Gizy, 1875,
olej, 91 x 114 cm, sygnowany

1b9. Egyptian Pottery
Seller near Giza, 1875,
oil, 91 x 114 cm, signed

Dania

Czytanie Biblii

Za obraz utrzymany w nurcie realizmu w czasie, gdy wielu chłopów nadal było analfabetami, przyznano artystce w 1858 roku w Danii Złoty Medal Thorvaldsena. Jerichau-Baumann namalowała osiem wersji w różnych formatach dla: cesarza Francji Napoleona III, królowej Danii Luizy oraz duńskich i angielskich dostojników i arystokratów.

Typowy obraz z tego cyklu przedstawiał się następująco: przy zabytkowym stole siedzi troje wieśniaków. Córka czyta Biblię, jej twarz widać z profilu; naprzeciwko siedzą rodzice, pobożni analfabeci. Za nimi widać okno, przez które padają promienie gorącego słońca. Przy ścianie stoi często ozdobna zabytkowa szafa.

To prawdopodobnie ten obraz nagrodzono w Danii Złotym Medalem Thorvaldsena. Wystawiony był w Królewskiej Akademii Sztuk Pięknych w Londynie w 1859 roku jako *Family Devotion* i został wyróżniony przez prezydenta akademii sir Charlesa Eastlake'a. Miedzioryt obrazu wykonał w Londynie słynny William Henry Simmons. Canterbury Hall w Londynie zakupiła płótno za 100 funtów (0,73 kg złota).

Denmark

Reading the Bible

For the realism-style painting, when a number of peasants were still illiterate, the artist was awarded the golden Thorvaldsen Medal in 1858 in Denmark. Jerichau-Baumann created eight versions in various sizes for: Emperor Napoleon III of France, Queen Louise of Denmark, as well as Danish and British dignitaries and aristocrats.

A typical painting in the series looked like this: three peasants sit by an antique table. The daughter reads the Bible, her face visible in profile; opposite her sit the parents, pious illiterates. Behind them, there is a window letting in hot sun rays. By the wall, there is often an ornamental old wardrobe.

It was probably this painting that was awarded the golden Thorvaldsen Medal in Denmark. It was exhibited in the Royal Academy of Fine Arts in London in 1859 as *Family Devotion* and won a distinction from the Academy President Sir Charles Eastlake. A copper engraving of the painting was made in London by the famous William Henry Simmons. Canterbury Hall in London bought the painting for 100 pounds (0.73 kg of gold) and changed the title to *Sunday Evening*.

18b. Czytanie Biblii, 1858,
olej, 120 x 152 cm

18b. Sunday Evening, 1858,
oil, 120 x 152 cm

Obraz *Włoscy rybacy w Terracinie* był wystawiony w 1878 roku w Niemczech, gdzie „Deutsches Montagsblatt” napisał o Elisabeth Jerichau-Baumann: „ta, którą Cornelius [wybitny niemiecki malarz, dyrektor akademii w Düsseldorfie i Monachium] nazywa »jedynym mężczyzną w düsseldorfskiej szkole« potwierdza teraz swój zdumiewający i utrzymujący się artystyczny poziom. Ten obraz jest jednym z najlepszych, jakie kiedykolwiek malowała” [cyt. za: 1b, s. 289]. Na malowidle z Porto d’Anzio, starożytnego miasta portowego Neroną, widać łódź rybacką z załogą, która sortuje ryby. „Egzotyczne ryby: płaszczyki, skorpeny, latające ryby, jesiotry, mureny, ryby św. Piotra (tilapie) i barweny kosztowały artystkę majątek i wiele wysiłku, by je zdobyć” [14, s. 83-85]. To samo dotyczyło też modeli, rybaków: „»Wolałbym być na morzu podczas sztormu, niż tu być pieczonym na słońcu«, powiedział piękny Ambrozio. Drugi poświęcił mi niewiele czasu i uciekł, gdy byłem w połowie pracy, trzeci zgolił brodę przed wykończeniem twarzy; było mu zbyt gorąco z brodą, powiedział ten kłau i śmiał się cicho, bo dostał już przed tym pieniądze, a teraz, bez brody, nie musiał ponownie pozować”. Syn artystki, Harald, malował co drugą rybę [14, s. 83-85].

The painting *Italian Fishermen in Terracina* was exhibited in 1878 in Germany, and the "Deutsches Montagsblatt" wrote about Elisabeth Jerichau-Baumann: "the one, whom Cornelius [an eminent German painter, head of the Academy in Düsseldorf and Munich] called 'the only true man in the entire Düsseldorf school', proves her astonishing and consistent artistic level. This painting is among her best works ever" [qtd. in 1b, p. 289].

In the scene from Porto d’Anzio, Nero’s ancient port town, you can see a fishing boat with its crew sorting fish. "Exotic fish: rays, scorpionfish, flying fish, sturgeons, morays, Saint Peter’s fish (tilapias) and surmullets cost a fortune and the artist went to great lengths to get them" [14, pp. 83-85]. It was the same for her models, fishermen: "'I'd rather be at sea during a storm than here under the scorching sun,' said good-looking Ambrozio. Another one gave me little of his time and ran off when I was in the middle of my work, a third one shaved his beard before I managed to finish his face; it was too hot with a beard, the clown said and sniggered because I had paid him in advance and now, beardless, he no longer had to pose." The artist’s son Harald painted every other fish [14, pp. 83-85].

222. Neapolitański rybak,
1877, olej, 51 x 41 cm,
sygnowany

222. Neapolitan Fisherman,
1877, oil, 51 x 41 cm,
signed

223. Włoscy rybacy
w Terracinie (Rybacy
z Porto d'Anzio lub Połów
ryb w Terracinie), 1878,
olej, 260 x 335 cm

223. Italian Fishermen in
Terracina (Fishermen from
Porto d'Anzio or Fishing in
Terracina), 1878, oil,
260 x 335 cm

Elisabeth Jerichau-Baumann (1818–1881),
malarka polskiego pochodzenia,
warszawianka, która skazana na banicję
przez Iwana Paskiewicza zamieszkała
w Kopenhadze. Należała do czołówki „złotej
epoki” malarstwa duńskiego, a swoim
niezwykłym talentem budziła zachwyt
w całej Europie. Podróżowała samotnie po
Europie i Azji Mniejszej, dotarła nawet do
piramid i jako pierwsza w świecie malowała
w haremach. Była poliglotką, pisarką,
dziennikarką i matką dziewięciorga dzieci.
Przyjaźniła się z Hansem Christianem
Andersenem, braćmi Grimm, Charlesem
Dickensem i koronowanymi głowami
dziewiętnastowiecznej Europy.

Elisabeth Jerichau-Baumann (1818–1881),
a Polish-born painter, citizen of Warsaw,
who moved to Copenhagen after she was
banished by Ivan Paskevich. One of the top
Danish painters of the Golden Age, who
captivated the entire Europe with her
brilliant talent. She travelled alone across
Europe and Asia Minor, even reached the
pyramids and was the first one ever allowed
to paint in the harems. She was a polyglot,
writer, journalist and a mother of nine. Her
friends included Hans Christian Andersen,
the Brothers Grimm, Charles Dickens and
crowned heads of the 19th-century Europe.